

адже ніщо так не турбує суспільство, як наступ на власні права і свободи, ніщо так, крім економічної розрухи, не слугує каталізатором до радикальних та революційних перетворень. Разом з тим, загальноприйнятий поділ недемократичного режиму лише на авторитарні та тоталітарні різновиди видається не повним, щоб не сказати, примітивним підходом до розуміння сукупності прийомів, способів та методів здійснення державної влади. Сьогодні прихований характер недемократичної влади, наявність формальних демократичних рис є невід'ємною характеристикою сучасних неототалітарних форм державного (політичного) режиму, а враховуючи що елітарний характер держави вже не передбачає дійсного істинного народовладдя, говорити про *кризу демократичних держав* варто лише з огляду їх формальних ознак [6; с.49].

Наведена нами типологія не претендує на універсальність, але надає можливість розглянути кризу держави під різними кутами зору, виходячи з тих або інших критеріїв розподілу.

1. Borochof, Ber. 1937. Nationalism and the Class Struggle: A Marxian Approach to the Jewish Question. New York: Poale-Zion.

2. Friedrich August von Hayek The road to serfdom <https://mises.org/library/road-serfdom-0>.

3. Михалева Н.В., Плаксина В.С. Разновидности современных монархий. *Научный журнал* №3 (16), 2017, с. 40-44.

4. Гуляков А. Д., Саломатин А. Ю. Сравнительное государствоведение и проблемы федерализма. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион* № 3 (39), 2016, с. 99.

5. The Constitution of the People's Republic of Bangladesh (ACT NO. Of 1972). Laws of Bangladesh URL: <http://bdlaws.minlaw.gov.bd/act-367/section-24715.html?hl=1>(Last accessed: 15.02.2020).

6. Талдикін О.В. Сучасні недемократичні форми державного (політичного) режиму. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. №1. С. 44-50.

Шевченко Сергій Іванович

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології, кандидат юридичних наук

Оганісян Цагик Вазгенівна

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ З КАДРАМИ ПОЛІЦІЇ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Так історично склалось, що тривалий час більша частина українських земель знаходились у складі Російської імперії, й, відповідно, усі загальнодержавні інституції впроваджувались й в українських губерніях. Вже в XIX ст. на усіх українських землях було поширено загальноросійське законодавство, тут діяли загальноімперські суди, адміністративно-територіальні установи, поліцейські структури. Традиції та принципи організації поліції в Російській імперії, таким чином, автоматично розповсюджувались та впливали на Наддніпрянську Україну. Тому відповідна проблематика заслуговує на висвітлення.

Виникнення на постійній основі спеціалізованих органів, які спеціалізувались на охороні правопорядку й боротьбі зі злочинністю, власне, як і використання терміну «поліція», відбулось за часів правління Петра I (коли ще українська державність все ж мала автономію). Дослідники зауважують на воєнізованому характері імперської поліції. Кадри комплектувались тут, здебільшого, з числа офіцерів армії. Нижчі чини комплектувались із унтер-офіцерів (сержантський склад сучасною мовою) а також солдат старшого віку (які ще виконували рекрутську повинність, яка в імперії складала майже половину життя – 25 років, однак за станом здоров'я імперській армії вже не були потрібні). Через брак кадрів, до служби з підтримання громадського порядку долучались й представники місцевого населення (одна людина з десяти дворів, їх ще називали «десятники» або мовою оригіналу «десятские», над ними головував «сотський») [4, с. 300].

Така ситуація із нестачею кадрів, внаслідок чого залучались звичайні жителі, відбувалась через загальну низьку кваліфікацію, служба в поліції була не популярною та не престижною. Тому, як зазначають деякі науковці, в XVIII столітті кадри в поліції комплектува-

лись переважно у примусовому порядку. Окрім офіцерів, унтер-офіцерів та солдат, а також піддячих (дрібні держслужбовці), траплялись випадки, коли в поліції служили звільнені з каторги особи. До речі, залучені до несення служби на громадській, себто безоплатній основі, звичайні жителі також зовсім без особливого бажання йшли на патрулювання. Жалювання було у поліцейських загалом на рівні військових (тобто зовсім не значне) [1, с. 7].

В середині XVIII століття відбуваються відчутні зміни. Суттєво підвищувалось жалювання. Вказувалось у деяких нормативних актах («Наказі Головної поліції») щоб помічники та начальник поліції «були звільнені від усляких нестач» (в плані грошового забезпечення). Це робилось з метою зниження корупційних ризиків по відношенню до поліцейських. За часів Катерини в 1775 році вперше була створена сільська або повітова поліція, яку уособлював Нижчий земський суд. Він являв собою повітове поліцейське управління із базовими адміністративно-поліцейськими та судовими повноваженнями (до речі, тривалий час суд та поліція не були відокремлені в Російській імперії). Кадри тут комплектувались наступним чином – місцеві дворяни пропонували на власних зборах декілька кандидатур для обрання капітана-справника а також трьох або чотирьох засідателів. З 30-х років XIX до Нижнього земського суду стали обирати по два засідателі від держави у вигляді державних службовців а також від селян. Значну допомогу їм чинили десятники та сотські. Вони слідкували за населеними пунктами, за крадіями тощо [1, с. 7–8].

Усе ж, протягом XVIII століття все ще не була побудована система професійної підготовки поліцейських кадрів. Загальний рівень освіти керівного складу поліції та інших службовців дорівнювався середньому рівню освіченості та компетентності звичайного рядового державного службовця. Себто, поліцейські були малограмотні та не відрізнялись освіченістю. Згодом загальний рівень знань чиновників (і поліцейських) намагались підвищити розпорядженнями читати не менше години на день закони й інші акти імперської влади [1, с. 8].

Після прийняття «Уставу благочиння або поліцейському» 1782 року, хоча й досі були відсутніми норми щодо атестації кадрів у поліції, здобутком вважається встановлення певних вимог для осіб, які хотіли служити в поліції. Дослідниця Ю. Скларова наводить приклади таких вимог: «...бездоганність поведінки, здоровий розум у справі, добра воля до служби, точність у виконанні завдань, безкорисливість під час покарання, доброзичливе ставлення до людей, старанність до посади. Для старших начальників управи благочинність уважалася необхідною рисою, що особливо впливало на прийняття рішень» [2, с. 190].

Такі чесноти стосувались, наприклад, приватного пристава. До нижчих за рангом кварталних наглядачів, який завдяки специфіки служби постійно контактував із населенням, ставились вимоги окрім бездоганної поведінки та безкорисливості доброзичливе ставлення до людей. Окрім того, для керівного складу вважались пріоритетними в наступній послідовності чесноти: здоровий глузд, добра воля щодо підопічних, гуманізм, вірність службі імператору, старанність до загального добра, «радіння до посади», а також чесність та безкорисність [1, с. 8].

В XIX столітті поліцейська система в Російській імперії розвивалась шляхом впровадження нових інстанцій типу жандармерії, впровадження Міністерства внутрішніх справ 1802 року, Міністерства поліції 1810-1811 років (проіснувало до 1819 року) [4, с. 135]. Водночас, фундаментальні зміни в питаннях вимог до кадрів поліції відбулись вже в епоху Великих реформ, тобто протягом 1860–1870-х років.

Таким чином слід зауважити, що в XVIII столітті та протягом першої половини XIX століття в Російській імперії не було чітко врегульовано питання добору, атестації працівників поліції. Також не існувало нормативно-врегульованої системи професійної підготовки поліцейських. Законодавством лише ставились загальні вимоги до майбутніх поліцейських щодо їх моральних чеснот, загальної ерудиції та інтелекту, як і до інших державних чинів та службовців. Це не могло не впливати на якість кадрового складу. Через брак кадрів активно залучалось на громадських засадах звичайне населення для патрулювання населених пунктів тощо. Поліцейська служба мала воєнізований, а не цивільний характер й комплектувалась, особливо в XVIII ст. переважно з військових офіцерського, сержантського або рядового складу.

1. Алафьев М. К. Профессиональная подготовка полицейских в России XVIII-XIX вв.: историко-правовой анализ. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2012. № 3. С. 7–11.

2. Скларова Ю. Атестація поліцейських в Україні (історико-правовий аспект). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 190–195.

3. Тушемилов М.В. Организация и деятельность полиции в России в XIX – начале XX в. В документах Полного Собрания законов Российской империи. *Власть*. 2010. №5. С.135–138

4. Хакимов С.Х. Первоначальные шаги по подготовке полицейский в дореволюционной России. *Проблемы в российском законодательстве*. 2011. №6. С. 300–303.